

В.С. Волониць

СИСТЕМА КРЕДИТУВАННЯ НІЖИНСЬКИХ ГРЕКІВ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У XVIII – НА ПОЧАТКУ XIX СТ.

Розглянуто систему кредитування яка існувала в середовищі ніжинських грецьких купців у XVIII - на початку XIX ст. Проаналізовано розвинену систему кредитування, яка сприяла з одного боку становленню значного обсягу сухопутної торгівлі грецьких купців, а, з іншого, велику кількість боргових справ поміж учасниками кредитних операцій, запутаність взаєморозрахунків. Охарактеризовано основні види кредитних в зобов'язань.

Ключові слова: грецьке купецтво, система кредитування, ніжинські греки

Ніжинська грецька торговельна громада була однією з найпотужніших купецьких громад України з кінця XVII ст. Це зумовило формування Ніжина як одного із центрів зовнішньої та внутрішньої торгівлі держави.

Виникнення саме тут потужної грецької торговельної факторії в останній чверті XVII ст. відбулося не випадково. Успішність комерційної діяльності греків обумовлювалась існуванням торговельно-дипломатичних традицій, що формувалися протягом XVII ст. Місто Ніжин, що мало магдебурзьке право, було розташоване на перетині важливих торговельних шляхів, і стало привабливим центром тяжіння для грецьких торговців.

Події середини XVII ст. характеризуються як період Національно-визвольної війни українського народу середини XVII ст. Ще протягом кількох десятиліть після її закінчення законодавче регулювання купецького стану в Україні було відсутнє. Відтак його прерогативи взяли на себе представники іноетнічних груп, насамперед грецькі купці.

У середини XVII – на початку XVIII ст. в Україні відбувається становлення початкових форм мануфактурного виробництва. Відсутність розвинутого виробництва зумовлювала виключно ярмарковий характер торговельної діяльності. Провідну роль відігравали ярмарки і в економічному житті грецького ніжинського купецтва та й усієї системи внутрішньої торгівлі України. Подальший розподіл праці і розвиток товарно-грошових відносин збільшив кількість ярмарок й товарообіг регіону.

Українські ярмарки були не лише виразником та необхідним елементом функціонування товарообігу, але й важливим елементом міжнародної сухопутної торгівлі. Відсутність виходу до морських торгових шляхів зумовила набуття виключної ролі сухопутною торгівлі, основні шляхи якої проходили через українські та польські землі. Виходячи з цього, торгівля зосереджувалося здебільшого на прикордонних територіях, а прикордонні ярмарки стали основним елементом торговельних взаємин.

Серед причин, що зумовили феномен грецької торгівлі видатний український історик К. Харлампович поруч із заповзятливістю греків і вмінням знайти товар і покупця називає й розвинену кредитну систему.

Наприкінці XVIII ст. суттєвих змін у торговельній діяльності греків не відбулося. Географія торговельно-комерційних операцій не змінилася. Купці отримували право на виїзд до Австрії, до володінь Оттоманської Порти, в Молдавію, Валахію, Пруссію, в різні російські міста [1, арк.7]. Торгували вином, шовком-сирцем, папером, перлами з Туреччини та внутрішніми бакалійними, овочевими товарами [2, арк.7].

Масштаби грецької торгівлі зумовлювали розвиток системи кредитування. Часто греки отримували товар, ціна якого значно перевищувала наявні у греків кошти. Відомо, що спільного капіталу у грецького торгового люду не було. Кожний у своїй торговій практиці використовував власні кошти. Проте у разі нестачі грошей звертався до членів братства за допомогою у вигляді позик або укладання товариств. Кость Харлампович згадує про існування, на початку становлення ніжинської торгової громади, спільного капіталу який зберігався в грецькій церкві. За висловом історика «церква правила за банк» [3, с.46].

Саме там грецька церква мали змогу позичити гроші під 10% річних в той час коли інші позичальники мусили сплачувати 20%. Про це ми дізнаємося з універсала гетьмана Данила Апостола від 23 грудня 1749 р. де зазначається «...иже ктитор и братчики церкви нежинской Николай Бошняк со товарищи суплековали до нас, что имеют они у себя такое обыкновение, иже на купеческие промысли позычают церковных денег братчикам с прибилю, хто пожелает, и оние братчики в добровольных своих одлегах поступают на год от ста тарярей по двадцать тальярей, ониже ктиторе и саме десяти тальярей больше от их должников не претендуют...» [4, с. 78-79].

В такому випадку вони зверталися до кредиторів, якими зазвичай виступали українці або росіяни. Грошові позики греків були гарантовані обліками чи векселями. Ще з XVII ст. відомі випадки позичання греками грошей в Києво-Печерському монастиря. Система кредитування набула поширення серед греків у XVIII ст., коли вони брали позик у Якова Марковича, у графині Наталії Розумовської, духовних осіб.

Греки активно використовували обліки, тобто писані грецькою мовою кредитні зобов'язання, які продовжували викликати непорозуміння й протести публічних нотарів. До офіційної діловодної практики грецької громади векселі були впроваджені через кілька років після видання Вексельного статуту (1729 р.), утім ще у 1751 р. вексельні відносини не набули широкого розповсюдження у грецькому братстві. Так публічний нотаріус Ніжина Козін у 1766 р. повідомляв, що ніжинські греки після іменного указу 1763р. відмовляються надавати російським купцям векселя щоб не сплачувати відсотки які встановлювалися за несплату у термін за векселями. Вони вважали за кращим давати обліки до того ж грецькою мовою. Нотаріус запропонував прирівняти обліки до векселів та стягувати 8% з опротестованих обліків. Козін зазначав, що укладені грецькою мовою обліки є незрозумілими для росіян які мають збитки та тривалі судові тяганини, коли позови за обліками розглядаються в грецькому братстві. Комерц-колегія не припала на пропозицію ніжинського нотаріуса урівняти векселі до обліків або заборонити обліки грецькою, натомість задля запобігання незручностей російським купцям було рекомендовано наполягати на укладанні обліків російською мовою та розглядати спірні справи не в грецькому а в магістратському суді.

Все ж ці обліки становили неабияку проблему для російських та українських купців оскільки греки беручи гроші або товари в кредит за звичаєм укладали обліки які не приймалися нотаріусами. Ця проблема існували тривалий час. Вже у 1791 р. публічний нотаріус Ніжина, полковий писар Терентій Гаптаревський, звернувся до грецького магістрату з питанням щодо можливості прийняти до протесту боргові зобов'язання які мають назву полиці, що надають йому грецькі купці. Відповідь грецького магістрату була позитивною. Ці боргові зобов'язання полиці урівнювалися з векселями. Для з'ясування змісту та перекладу полиці рекомендовано було звертатися до грецького магістрату.

Поступово розвиток торгівлі зумовив необхідність налагодження ефективної системи кредитування саме купців. Ці обставини спричинили внесення вже у 1766 році у «Пунктах нежинского греческого купеческого братства» які були частиною іншого документу «Наказу от жителей г. Нежина» ніжинському депутатові Івану Андрійовичу

Костевичу зазначалося «В платеже таможенных пошлин, часто, а паче во время отпуску за границу мягкой рухляди товаров, требуется наличных денег, и от того за недостатком у купцов наличных денег приключается купечеству, следовательно и в казну Ея И. В., остановка. А дабы купеческому течению скорейшее и благополучнейшее было обращение, для того просить определить в городе Нежине банка для займа единственно греческому купечеству на указной процент денег с надежным залогом или достойными поруками» [5, с. 54].

Греки не тільки були позичальниками але й самі надавали грошові позики та товари у кредит високоповажним особам. Так у 1728 р. ніжинський грек Самійло Федорів позичив в Москві 909 черв. золотом гетьману Данилові Апостолу з козацькою старшиною на подарунки та інші витрати. Також товари у кредит брали у греків В. Кочубей, І. Сулима, Я. Маркович [6, с.138].

Зауважимо, що найбільшого поширення набула система кредитування саме в середовищі ніжинського грецького купецтва. З огляду на те, що торговельна діяльність залежить від багатьох обставин, у несприятливих умовах вона завдавала купцям великих збитків. Це, у свою чергу, провокувало ускладнення відносин між кредиторами і позичальниками, що призводило до великої кількості судових позовів.

Ситуація ускладнювалася тим, що торгівля для греків була родинною справою, якою займалися більшість чоловіків у родині купця, тому часто відповідачем та своєрідним заручником ситуації щодо виплати кредитних зобов'язань ставали саме найближчі родичі боржника, як правило це брати. Показовий випадок стався з греком Юрієм Кириловим, який привіз із Туреччини за контрактом 10 кип македонських кумачів, за які були сплачені відповідні індуктні збори. Утім, товар був конфіскований у зв'язку з несплатою братом Кирилова векселя ніжинського купця Анастасія Казнафера. Розгляд справи затягувався з тієї причини, що відповідач не володів російською мовою [7, арк.8–8 зв.].

Кредитні справи розглядалися здебільшого у грецькому суді, іноді ніжинським головним словесним судом та навіть Сенатом. Судова тяганина нерідко тривала 10-20 років. У справі, що датується 1771 р., вказувалося, грек Євстафій Карамалев заборгував за векселем колезькому раднику Петру Чекалевському 3250 руб. Документ яскраво демонструє практику захисту греків ніжинським головним словесним судом, апелюючи тим, що «нежинским грекам с российскими купцами по их купеческим обрядам разбираться в нежинском словесном суде». Але цими привілеями греки володіли до 1786 р. – із цього часу справи між греками та росіянами підлягали розгляду повітових судів [8, арк.15].

Так, у 1788 р. Ніжинський грецький магістрат розглядав скаргу грека Юрія Івановича Сталевського на позов своїх кредиторів Костянтина Бездону й Івана Лагутіна. Перший кредитор, як вказував Сталевський, надав йому кошти в розстрочку, а другий збільшив процентні стягнення за векселем з 6–7 до 14% , що завдало позичальнику великих збитків. Справа ускладнювалася і тим, що вексель було загублено. Утім, Ніжинський грецький магістрат після розгляду справи ухвалив рішення про компенсацію боргів за рахунок 1/2 будинку, що був успадкований відповідачем Сталевським. Із цього документа видно, що відносини кредитування не завжди були підкріплені векселями. Так, якщо кредит Івана Лагутіна був зафіксований векселем, то сума, що позичав Сталевському Бездона, ніде зафіксована не була [9, арк.90]. Проте вже у 1791 р. колишній кредитор Іван Лагутін був заарештований та навіть перебував під вартою 4 місяці у зв'язку з невивплатою позик курському мешканцю Івану Голикову, секунд-майору Павлу Коцереву, купцеві Давиду Антензону та греку Трандафілу [10, арк.10].

Зазначимо, що встановлений статутом митного суду у 1727 р. розмір відсотків за позику у 5-6% в грецькій громаді зустрічається дуже рідко. Грецька церква давала гроші

під 10-20% річних. Але справи грецького ніжинського магістрату засвідчують найбільш поширений розмір відсотків дозволений Сенатом за кредитами 12 %.

Греки, як кредитори відрізнялися сумлінністю, завзятістю підприємливістю. Вони мали у розпорядженні значні розміри вільних коштів, які дозволили їм створити ефективну та прибуткову систему кредитування. Доволі поширеною була кредитна операція коли греки позичали або брали товари одночасно у 10-20 кредиторів. Так джерело датоване 1753 р. зберегли відомості про ніжинського грека Дмитра Януца який заборгував 20 тис. карбованців з них: 12460 крб. 10 коп. дев'ятьом грецьким купцям, 154 крб. грецькому ієромонахові, 3801 крб. двом московським купцям, 162 крб. вологодському купцеві 274 крб. 80 коп. російському купцеві, 4357 крб. 83 коп. німецькому купцеві Матвею, 96 крб. 545 коп. українцеві. Такий великий розмір боргу міг утворитися внаслідок низьких ярмаркових цін на товари або купця не пустили на ярмарок (що було не поодиноким випадком), або заборонялися ярмарки через епідемії чи військові дії, або впроваджувалися обмеження щодо ввозу товарів з закордону. В таких випадках греки вдавалися до різних шляхів виходу з цієї ситуації. Деякі переходили під протекцію ніжинського коменданта виходячи з-під юрисдикції братства або втікали за кордон, або прохали про відстрочку платежів. Про мораторій (відстрочку) платежів дебітори іноді зверталися не до кредиторів а до грецького братства чи грецького магістрату [11, с.141]. Коли боржнику не допомагали мораторії він або його кредитори вимушені були заявити до суду грецького братства. Грецький магістрату формував конкурсну комісію й шляхом потрійного оголошення викликав кредиторів й на нерухоме майно дебіторів накладали арешт, а коли його не було то порушників брали під варту при братстві чи при грецькому магістраті і там вони перебували довгі роки.

Траплялися непоодинокі випадки, коли греки вдавалися до зловживань. В умовах постійних витрат на митні збори, довготривалих карантинів купцям доводилося пристосовуватися до цього, аби не пошкодити товар і не втратити його. Тому греки вдавалися до певних шахрайських методів: вони проїжджали повз застави, надавали заздалегідь невірну інформацію щодо купівлі товару.

У XIX ст. добробут грецьких купців зріс і вони вже частіше ніж до цього самі виступають в ролі кредиторів. Одним із таких заможних купців був Микола Павлович Зосима, який у 1834 р. подав скаргу на своїх кредиторів, що заборгували йому значну суму, яка склала 104 932 руб. 57 коп. [12, арк.1]. У 1837 р. він знов подає скаргу до одеського комерційного суду з приводу боргу Георгія Шамати у розмірі 7924 руб. 20 коп. Утім, виплата боргу ускладнювалася банкрутством останнього і його неспроможністю відповісти за кредитними зобов'язаннями. Передбачалося, що цю суму Зосима пожертвує на богоугодні справи, тому контролювати виплату повинен був ніжинський грецький магістрат. Борг у зв'язку з неспроможністю грошової виплати передбачалося компенсувати за рахунок маєтку й товарів боржника [8, арк.10-10 зв.].

Утім, соціально-політичні зміни, які відбулися в Російській імперії наприкінці XVIII ст., суттєво вплинули і на подальшу долю грецького купецтва. Останнє, як мобільна верства населення, для якої найбільш властивим є пошук прибуткових шляхів реалізації торговельних ініціатив, швидко зреагувало на ці зміни. Греки вдало використали нові можливості, які відкрилися після успішної російсько-турецької війни 1768-1774 рр. Російська імперія здобула приморські фортеці Керч, Єнікале та Кінбурн, а також право вільного проходу своїх суден через Босфор та Дарданелли. Змінюється вектор активності зовнішньої торгівлі. На зміну сухопутній торгівлі, центром якої був Ніжин, приходить мобільна, більш ефективна та прибуткова морська торгівля.

Список використаної літератури

1. Державний архів Чернігівської області, ф. 101. Ніжинський грецький магістрат, оп.1, спр. 1226. Переписка о выдаче грекам заграничных паспортов. 4 января – 29 июля

1807, 89 арк.; Derzhavniy arkhiv Chernigivskoi oblasti, f. 101. Nizhinskiy gretskiy magistrat, op.1, spr. 1226. Perepiska o vydache grekam zagranichnykh raspportov. 4 yanvarya – 29 iyulya 1807, 89 ark.

2. Державний архів Чернігівської області, ф. 101. Ніжинський грецький магістрат, оп.1. spr. 2381. Купчая крепость Ивана Петровича Тарнавита на купленный дом у грека Кромиды Константина Степановича. 4 декабря 1778, 7 арк.; Derzhavniy arkhiv Chernigivskoi oblasti, f. 101. Nizhinskiy gretskiy magistrat, op.1. spr. 2381. Kupchaya krepость Ivana Petrovicha Tarnavita na kuplennuyu dom u greka Kromidy Konstantina Stepanovicha. 4 dekabrya 1778, 7 ark.

3. Харлампович К. До історії національних меншостей на Україні. Грецькі колонії в Ніжині (XVII – XVIII ст.). Нарис V. Ніжинські греки й торгівля / К. Харлампович // Записки Історико-філологічного товариства А. Білецького. – К., 2000. – Випуск III. – С.87–158.; Kharlampovich K. Do istorii natsionalnikh menshostey na Ukraini. Gretski kolonii v Nizhini (XVII – XVIII st.). Naris V. Nizhinski greki y torgivlya / K. Kharlampovich // Zapiski Istoriko-filologichnogo tovaristva A. Biletskogo. – K., 2000. – Vipusk III. – S.87–158.

4. Універсал Д. Апостола від 23 грудня 1749 р., Глухів // Федотов-Чеховской А.А. Акты нежинского греческого братства. – К.: Керер, 1884.

– С.78-79.; Universal D. Apostola vid 23 grudnya 1749 r., Glukhiv // Fedotov-Chekhovskoy A.A. Akty nezhinskogo grecheskogo bratstva. – K.: Kerer, 1884. – S.78 – 79.

5. Сборник Императорского Русского Исторического Общества, – 1867-1916. У 148 т. Т. 144. Материалы Екатерининской законодательной комиссии / Собр. и изд. под наблюд. Н. Д. Чечулина. – СПб., 1914. – 199 с.; Sbornik Imperatorskogo Russkogo Istoricheskogo Obshchestva, – 1867-1916. U 148 t. T. 144. Materialy Yekaterininskoy zakonodatelnoy komissii / Sobr. i izd. pod nablyud. N. D. Chechulina. – SPb., 1914. – 199 s.

6. Харлампович К. До історії національних меншостей на Україні. Грецькі колонії в Ніжині (XVII – XVIII ст.). Нарис V. Ніжинські греки й торгівля / К. Харлампович // Записки Історико-філологічного товариства А. Білецького. – К., 2000. – Випуск III. – С.87–158.; Kharlampovich K. Do istorii natsionalnikh menshostey na Ukraini. Gretski kolonii v Nizhini (XVII – XVIII st.). Naris V. Nizhinski greki y torgivlya / K. Kharlampovich // Zapiski Istoriko-filologichnogo tovaristva A. Biletskogo. – K., 2000. – Vipusk III. – S.87–158.

7. Центральний державний історичний архів України у м. Києві, ф. 269. Канцелярія гетьмана Розумовського, оп. 1, spr.4406. Справа про привласнення сотником Крижанівським 10 кип македонського кумача у ніжинського купця-грека Юрія Курилова. 2 листопада 1754 – 22 листопада 1755, 10 арк.; Tsentralniy derzhavniy istorichniy arkhiv Ukraini u m. Kievi, f. 269. Kantselyariya getmana Rozumovskogo, op. 1, spr.4406. Sprava pro privlasnennya sotnikom Krizhanivskim 10 kip makedonskogo kumacha u nizhinskogo kuptsya-greka Yuriya Kurilova. 2 listopada 1754 – 22 listopada 1755, 10 ark.

8. Центральний державний історичний архів України у м. Києві, ф. 54. Друга Малоросійська колегія, оп 3, spr. 4424. По доношению Нежинского главного словесного суда о должных деньгах нежинским купцом грекам Евстафием Кармалеем коллежскому советнику Чекалевскому 3 250 руб. 1771, 24 арк.; Tsentralniy derzhavniy istorichniy arkhiv Ukraini u m. Kievi, f. 54. Druga Malorosiyska kolegiya, op 3, spr. 4424. Po donosheniyu Nezhinskogo glavnogo slovesnogo suda o dolzhnykh dengakh nezhinskim kuptsom grekam Yevstafiem Karmaleem kollezhskomu sovetniku Chekalevskomu 3 250 rub. 1771, 24 ark.

9. Державний архів Чернігівської області, ф. 101. Ніжинський грецький магістрат, оп.1, spr. 115. Переписка с черниговским наместническим правлением по иску грека Бездоны Константина и других кредиторов к Сталевскому Юрию о вексельных долгах и наложении ареста на имущество. 22 февраля –12 ноября 1788, 134 арк.; Derzhavniy arkhiv Chernigivskoi oblasti, f. 101. Nizhinskiy gretskiy magistrat, op.1, spr. 115. Perepiska s chernigovskim namestnicheskim pravleniem po isku greka Bezdony Konstantina i drugih

kreditorov k Stalevskomu Yuriyu o vekselnykh dolgakh i nalozhenii aresta na imushchestvo. 22 fevralya – 12 noyabrya 1788, 134 ark.

10. Державний архів Чернігівської області, ф. 101. Ніжинський грецький магістрат, оп.1, спр. 313. Сообщение нежинского городского магистрата о предоставлении сведений гражданскому губернатору Миклашевскому о греческих торгах. 22 марта 1798, 1 ark.; Derzhavniy arkhiv Chernigivskoi oblasti, f. 101. Nizhinskiy gretskiy magistrat, op.1, spr. 313. Soobshchenie nezhinskogo gorodovogo magistrata o predostavlenii svedeniy grazhdanskomu gubernatoru Miklashevskomu o grecheskikh torgakh. 22 marta 1798, 1 ark.

11. Харлампович К. До історії національних меншостей на Україні. Грецькі колонії в Ніжині (XVII – XVIII ст.). Нарис V. Ніжинські греки й торгівля / К. Харлампович // Записки Історико-філологічного товариства А. Білецького. – К., 2000. – Випуск III. – С.87–158.; Kharlampovich K. Do istorii natsionalnikh menshostey na Ukraini. Gretski kolonii v Nizhini (XVII – XVIII st.). Naris V. Nizhinski greki y torgivlya / K. Kharlampovich // Zapiski Istoriko-filologichnogo tovaristva A. Biletskogo. – K., 2000. – Vipusk III. – S.87–158.

12. Державний архів Чернігівської області, ф. 101. Ніжинський грецький магістрат, оп.1, спр. 3546. Переписка о пожертвовании Зосимом Николаем в пользу нежинских бедных греков 104932 рубля, числящихся за должниками. 16 октября – 13 января 1834, 5 ark.; Derzhavniy arkhiv Chernigivskoi oblasti, f. 101. Nizhinskiy gretskiy magistrat, op.1, spr. 3546. Perepiska o pozhertvovanii Zosimom Nikolaem v polzu nezhinskikh bednykh grekov 104932 rublya, chislyashchikhsya za dolzhnikami. 16 oktyabrya – 13 yanvaryu 1834, 5 ark.

13. Державний архів Чернігівської області, ф. 101. Ніжинський грецький магістрат, оп.1, спр. 3549. Переписка о пожертвовании нежинским греком Зосимом Николаем, следуемые ему из конкурса в Одессе на богоугодные заведения 7424 рубля. 5 августа – 24 ноября 1837, 23 ark.; Derzhavniy arkhiv Chernigivskoi oblasti, f. 101. Nizhinskiy gretskiy magistrat, op.1, spr. 3549. Perepiska o pozhertvovanii nezhinskim grekom Zosimom Nikolaem, sleduemye emu iz konkursa v Odesse na bogougodnye zavedeniya 7424 rublya. 5 avgusta – 24 noyabrya 1837, 23 ark.

Стаття надійшла до редакції 10.12.2016 р.

V. Volonyts

THE SYSTEM OF NIZHYN GREEKS CREDITING IN THE CONTEXT OF TRADE RELATIONS DEVELOPMENT IN UKRAINE IN THE XVIII – EARLY XIX CENTURIES

Nizhyn Greek trade community was one of the most powerful merchant communities in Ukraine since late XVII century. It conditioned Nizhyn formation as one of the foreign and home trade centers of the state.

The appearance of a powerful Greek trading station in the last quarter of the XVII century exactly in Nizhyn was not accidental. The town of Nizhyn having Magdeburg rights was situated at the intersection of the significant trade routes and it became the center of attraction to the Greek merchants. Success of the Greeks commercial activity was caused by the existence of trade and diplomatic traditions forming in the course of the XVII century.

Among the reasons made for the Greek trade phenomenon besides the Greeks' enterprise and the ability to find the goods and customers the developed system of crediting should be mentioned.

Every merchant used his own funds in his trade activity. But in case of money pressure he asked the members of community for help in the form of loan or establishing partnership. Merchants applied to creditors who usually were Ukrainians or Russians. Greeks' loans were guaranteed by bonds or bills of credit which sometimes remained unsettled. That provoked a large number of legal actions and debt cases. At the same time the Greeks not only borrowed but loaned money as well. The Greek Church in Nizhyn functioned as bank and received from 10% to 20% per annum. The volume of credit transactions caused accrual of hundreds of

thousands karbovantsiv in liabilities while initial capital equaled several thousands. Some merchants loaned money without having enough funds for repayment. This fact confused all the members of credit relations and often made mutual settlements in case of bankruptcy impossible.

Even after Bill of Credit Charter was signed in 1729 the Greeks widely used obliks that is credit instruments written in Greek causing misunderstandings and notices of dishonor of notaries public.

Key words: *Greek merchants, crediting system, Nizhyn Greeks.*

УДК 94:342.515(477-25)«18»(092)

В.О. Грукач

ЗАКОНОДАВЧІ ІНІЦІАТИВИ КИЇВСЬКОГО ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОРА Д.Г. БІБІКОВА ТА ЇХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ У ПІВДЕННО-ЗАХІДНОМУ КРАЇ

У статті здійснена спроба проаналізувати діяльність київського, волинського, подільського генерал-губернатора Д.Г. Бібікова, яка мала сприяти подоланню польського впливу на Правобережжі України. На основі комплексного аналізу опублікованих та архівних джерел, історіографічних здобутків розглядаються правові засади створення та подальшої еволюції інституту генерал-губернаторства у Правобережній Україні.

Ключові слова: *Д.Г.Бібіков, Київський генерал-губернатор, губернатор, губернське правління, дворянські зібрання, законодавчі ініціативи, Російська імперія, Правобережна Україна.*

Розбудова української держави, реформування державного і суспільного життя, суперечливі процеси сучасного державотворення в розряд найгостріших висунули проблему діяльності органів місцевої влади. Проблема належить до тем, інтерес до яких з плином часу не зменшується, а навпаки, являє тенденцію до зростання. Врахування досвіду минулого дасть змогу уникнути повторення помилок, обрати найоптимальніші шляхи розв'язання.

Діяльність генерал-губернаторів Південно-Західного краю у ХІХ ст. і, зокрема, Д.Г. Бібікова знайшла своє відображення у працях М. Бармак [1], В. Грукач [3], А. Градовського [2], С. Дегтярьова [4], Л. Лисенка [5], С. Посохова [6], А. Черепанова [14], В. Шандри [15], О. Ярмиша [6] та ін.

Мета дослідження полягає у тому, щоб на основі архівних джерел, здобутків історіографії дослідити діяльність київського, волинського, подільського генерал-губернатора Д.Г. Бібікова на Правобережній Україні.

З кінця ХVІІІ і до початку ХХ ст. російська влада намагалася поширити загальноімперську систему управління на територію українських земель, і в першу чергу – приєднаних після поділів Польщі, де ще зберігалось польське законодавство та традиції. Це вимагало введення надзвичайних інституцій. Однією з них стала посада генерал-губернатора з надзвичайними повноваженнями, що згодом поширилася на інші національні окраїни Російської імперії і зайняла особливе місце у системі її регіонального управління. Підвладні Російській імперії українські території – Лівобережжя, Правобережжя і Південь України – відрізнялись від російських губерній своєю регіональною елітою, структурою станів, формами землеволодіння й землекорис-